

SZABAD-E AZ IRODALMAT TEOLÓGIAI SZEMPONTBÓL BÍRÁLNI?

SZABADOS ÁDÁM

„Vigyázat, regény! Nem teológiai értekezés!” Egy népszerű könyv hátsó borítóján szerepel ez a disclaimer. Igen, persze, *A Viskóról* van szó. De nem a könyvről, hanem erről a két mondatról szeretnék néhány gondolatot írni, mert szerintem rendkívül tanulságos. A kiadó nyilván megelőző csapást akart mérni a könyvet érő teológiai bírálatokra, elhárítva magától a teológiai tartalommal kapcsolatos felelősséget. Ez érthető, az azonban kevésbé, ha keresztények naivan el is fogadják ezt a magyarázatot. A könyv valóban nem teológiai értekezés, de ez nem jelenti azt, hogy ne lenne teológiai mondanivalója, vagy ami még fontosabb: teológiai látószöge. Nem pusztán azért, mert minden látószög teológiai látószög (beleértve az ateizmust is, amelyik Isten valóságát tagadja), hanem azért is, mert a könyv mögött nyilvánvaló és jól átgondolt teológiai meggyőződés áll. Ráadásul a párbeszédnek konkrét teológiai kérdésekkel foglalkoznak, vagy éppen azokat illusztrálják: bűntudat, Isten szeretete, haragja, tekintélye, mindenhatósága, a Szentháromság személyei közti kapcsolat, stb. *A Viskó* teológiája sok esetben nyíltan vitába száll hagyományos teológiai tanításokkal, alternatív értelmezéseket nyújtva az olvasónak. A regény forma tehát nem teszi a könyvet kevésbé teológiaivá, legfeljebb a teológiai üzenetét erőteljesebb eszközzel mondja el, mint ahogy egy teológiai tankönyv teszi.

Van azonban egy általánosabb kérdés is, amit a fenti disclaimer felvet: szabad-e az irodalmat *egyáltalán* teológiai szempontból bírálni? Nem keverjük-e össze a szezont a fazonnal, ha az esztétikai alkotást dogmatikai szemüvegen át próbáljuk értelmezni? Így megfogalmazva már én is jogosnak tartom az óvatosságot. Az esztétikának kell adni valamiféle autonómiát, hiszen a szépnek és érdekesnek is vannak belső törvényszerűségei. Hacsak nem akarjuk a szépet és a jót azonosnak tekinteni (ez bibliai alapon rendkívül problémás lenne!), meg kell adnunk az esztétikának a lehetőséget, hogy önmagát az etikaitól függetlenül meghatározza. Egyszerűbben fogalmazva: Shakira lehet szép és erkölcstelen, Pál apostol lehet csúnya és erkölcsös. Egy irodalmi alkotás lehet esztétikailag értékes, miközben a mondanivalója keresztény szempontból nézve romboló.

Az esztétika autonómiája azonban nem korlátlan autonómia. Egyetértek T. S. Eliottal, aki szerint az irodalomkritika nem lehet teljes határozott etikai és teológiai nézőpontból elmondott kritika nélkül. Azt, hogy egy alkotás irodalom-e vagy sem, Eliot szerint el lehet dönteni pusztán esztétikai mércével. Azt azonban, hogy *nagyszerű* alkotásról van-e szó, nem lehet eldönteni kizárólag irodalmi standardok alapján. A keresztény irodalomkritika feladata, hogy feltárja az alkotás etikai-teológiai alapvetéseit, a szerző világnézetét, vagy ha az túlságosan távoli, az alkotásból kiolvasható előfeltevéseket. A kortárs irodalomkritikai iskolák hangsúlyozzák az értelmező közösségek szerepét az irodalmi alkotások hermeneutikai vizsgálatában. A kereszténység egy ilyen értelmező közösség. Nem kell mentegetőznünk akkor,

ha az Istentől kapott értelmező szűrőn, a bibliai kinyilatkoztatáson folytatjuk át az irodalmi alkotásokat, és az esztétikai ítéletünket teológiai-világnézeti kritikával is kiegészítjük. A posztmodern hermeneutika felől nézve is jogos az ilyen szempont, hiszen nem lehet őszinte az irodalmi alkotások keresztény fogadtatása a keresztényeknek fontos teológiai meggyőződések figyelembe vétele nélkül. A bibliai kinyilatkoztatás felől nézve pedig nem csak szabad, de egyenesen kötelező a teológiai alapú vélemény. „Mindent megvizsgáljatok,” – mondja Pál apostol – „ami jó, azt megtartsátok, ami rossz, attól őrizkedjet